

Opinionslagstiftningens kungarrike

Hur kommer det sig att Schweiz, som på 70-talet låg jämsides med Sverige, har dragit ifrån så mycket? Sannolikt har det med konstitutionen att göra, skriver Axel Odelberg.

Sweden, svarar jag trött. Oh, Sweden, säger Pedro och lyser upp. I know Sweden. That's where all the rich mexicans put their money.

Jag tvingas korrigera honom. Dessvärre! Tänk om han hade haft rätt! Tänk om Sverige hade varit Schweiz alltså. Schweiz är ju som Sverige var förr; rikt, tryggt, rent, neutralt och med låg arbetslöshet.

Nu sitter vi med Svarte Petter medan schweizarna alljämt kan glädja sig åt full hand. Hur kunde det gå så illa?

Fruktans fysik

På Librairie Payot, längst nere i södra änden av Zürichs stora shoppingstråk Bahnhofstrasse hittar jag den lilla behändiga skriften *Xenophobe's guide to the Swiss*. Under kapitelrubriken "Fruktans fysik" läser jag att schweizarna enbart vägrar tro att det går bra för dem och att de bemöter all statistik som berättar om motsatsen med en skur av motargument. "Likt åsnan som jagar moroten drar schweizarna sin gemensamma kärra allt snabbare framåt i jakt på så som de passerade för flera år sedan".

Iakttagelsen bekräftar mina egna erfarenheter. Så snart jag försöker få folk att förklara varför det går bra för Schweiz, börjar de likt sentida flagellanterna plåga sig med kaskader av uppgifter om sakernas eländiga tillstånd. All framgång är tillfällig. Bortom

nästa krök lurar katastrofen. Raka motsatsen till Sverige alltså.

Medan schweizarna inte förmår njuta av det välstånd de har, låtsas svenskarna njuta av ett välstånd som inte längre finns.

Ur bokhyllan drar jag fram en numera saligen borglömd 70-talsklassiker, Jacques Werups *Swiss Made*. Den skrevs på den tid då smittan från -68 härjade som värst i världen. Det var då svenska företagare sålde verksamheten och emigrerade till Schweiz och regeringen beslöt att svenska tusenlappar inte fick växlas in utomlands för att försvåra illegal penningutförelse.

Fientligt sinnad nation

Rätt tänkande svenskar betraktade Schweiz som en fientligt sinnad nation där förtappade svenska kapitalister erbjöds fristad undan den heliga svenska skatteinkvisitionen.

Werup skriver om "det äckliga schweiziska status quo-samhället" och återger triumferande alla kritiska citat han kan hitta. "Schweiz är i sitt regeringssystem stelnade former västvärldens mest ålderdomliga land", säger historikern Herbert Lüthy. "I grunden har folk inget att säga till om, demokratin är hos oss inte värd ett ruttet öre", säger historikern Marcel Beck.

Werup tecknar bilden av Schweiz som ett småborgerligt, tyranniskt, rovgirigt, kapitalistiskt, imperialistiskt, rasistiskt, förstelnat, invandrarskyttryckande, skendemokratiskt, unfört och sjukt samhälle; ett koncentrat av västvärldens allra sämsta sidor.

Som kontrast berättar han om sin morbror Putte, miljonären som emigrerat och som älskar Schweiz. Författaren gör klart för läsaren att det beror på att morbror Putte saknar insikt och förmåga att

Inte bara guld, snö och fällkniv. Schweiz är som Sverige var förr; rikt, tryggt, rent, neutralt och med låg arbetslöshet.

genomsåda den prydliga schweiziska fernissan. Och för att demonstrera hur inskränkt han är får morbror Putte fråga: Hur fan går det för ett land som dödar all initiativkraft? Hur fan ska det gå för Sverige? Frågor som morbror Putte strax själv besvarar: Åt helvete! Företagarna orkar inte längre, dom orkar inte diskrimineras längre!

Profetiska ord

Sånt hörde på 70-talet till det mest insöndade man kunde säga. Werup föreställde sig säkert inte ens i sin vildeste fantasi att morbror Puttes ord ett kvartssekel senare skulle framstå som profetiska. Det har gått åt helvete med Sverige. Massarbetslöshet råder och småföretagarna är proportionellt sett färre i Sverige än anordnades. I Schweiz däremot bär småföretagsambeten upp ekonomin, arbetslösheten är låg, välståndet högst i Europa och andelen europeiskt land.

Hur kommer det sig att det gick så? Hur kommer det sig att dessa båda länder, som undslapp kriget och utvecklades parallellt ända fram till 70-talet och ständigt blan-

dades ihop eftersom båda var rika, börjar på "S" och är kalla och snöiga, började utvecklas åt olika håll?

Det uppenbara svaret är naturligtvis att Sverige på 70-talet förvandlades till ett fullskaligt samhällsexperiment i samklang med vänsterandan från -68. Maktbalansen i det svenska samhället försköts, symboliserat bland annat av de förändringar i arbetsrätten som regeringen nu tagit små men symboliskt viktiga steg för att upphäva.

Strävan till samförståndslösningar ersattes med konfrontation och jakt på direktörer. I arbetslöshetsbekämpande syfte fördes en starkt inflationsdrivande politik som automatiskt ökade skatetrycket.

I Schweiz skedde inget av allt detta. Där fortsatte man i stort sett som förr utom på en punkt: Centralbanken lät fransen flyta och införde 1973, som första land i världen, en inflationsbekämpande monetaristisk politik, innan Milton Friedman ännu fått sitt nobelpris och begreppet blivit ett begrepp.

Följdfrågan blir då hur det kommer sig att Sverige blev så genominfekterat av smittan från -68 medan Schweiz förblev friskt. Det beror inte på att epidemin på

något vis gjorde halt vid alplandets gräns. Tvärtom revolterade studenterna lika mycket i Zürich som i Stockholm. Men i Schweiz visade sig statsapparaten och de lagstiftande organen immuna mot smittan, medan det svenska samhället, inklusive regering och riksdag uppenbart hade dåligt skydd.

En mycket påtaglig skillnad mellan Sverige och Schweiz, som ensam kan förklara varför Schweiz red ut den vänstervåg som dränkte Sverige, är konstitutionell. Schweiz har Europas mest decentraliserade och trögaste politiska beslutapparat, medan avståndet från hugskott på socialdemokraternas partikongress till riksdagsbeslut och ny lag i Sverige är rekordkort.

Inga okynneslagar

I den schweiziska samförståndsdemokratin är processen innan ett lagförslag läggs fram för omröstning i parlamentet mycket lång och knagglig. Och när parlamentet sagt ja måste förslaget godkännas av folket i referendum innan det vinner kraft. Därför stiftas inga okynneslagar i Schweiz. Tillfälliga opinionsvägor sveper spårlost förbi. Återställarpolitik är ett okänt fenomen.

I Sverige, däremot, riskerar varje liten opinionskantring att bli till en ny lag, eller resultera i att någon gammal upphävs. Grundlagen från 1973 med enkammarriksdagen och gemensam valdag för riksdag och kommuner lade Sverige oskyddat för politiska raiders, politiskt korrekthet och populism. Ett kvartssekels erfarenhet av denna ordning förskräcker. Det är dags att strö lite grus i Sveriges politiska beslutprocesser.

AXEL ODELBERG

Återutgivivet norskt mästerverk

Agnar Mykles roman *Lasso kring fru Luna* är ett mästerverk inom den moderna romankonsten, skriver Fredrik Ekman.

Agnar Mykle (1915-1994), norsk snuskförfattare; upphovsman till skandalromanen *Sången om den röda rubinen*. I det allmänna medvetandet är det väl i stort sett det som man förknippar med namnet Mykle.

Roman

Agnar Mykle
Lasso kring fru Luna
Bonniers, 1966

När *Sången om den röda rubinen* gavs ut 1956 väckte den stor uppmärksamhet för sina skildringar av sexualitetens fröjder. 1957 begärdes boken i beslag och Mykle med förläggare ställdes inför rätta för spridande av "otuktig litteratur". Visseligen frikändes både han

och förläggaren men Mykle hämtade sig aldrig efter den uppslitande rättsförfaren. Han publicerade den mediokra romanen *Rubicon* 1965. Sedan var han tyst. Ett av Norges intressantaste författarskap var kväst av en trångsynt samtid.

Ask Burlefot

Genom att Bonniers nu återutgivit *Sången om den röda rubinen* och genombrottsromanen från 1954, *Lasso kring fru Luna*, kan vi åter stifta bekantskap med detta misskända författarskap. Här möter vi hjälten i *Sången om den röda rubinen*, Ask Burlefot, för första gången.

Lasso kring fru Luna är ett mästerverk inom den moderna romankonsten. Eller som Mykles kollega Dag Solstad uttryckte det i en artikel från mitten av åttiotalet: "Lasso kring fru Luna horer till det lille antall böker jeg setter aller hyst, og nå snakker jeg ikke uteslukkende om norsk litteratur. Jeg tror jeg må tilstå at jeg elsker den." Mykle tecknar upp ett scenario i boken som man har läst många

gångar förut: Ung man söker ett liv. Mykle förmår dock att ge denna uttjatade bildningsresa nya dimensioner, skiftningar och färger.

När boken inleds befinner vi oss i en trång sovvagnskupé där Ask kontemplerar vändan att åka nattåg i Norge.

"Aldrig reste en norman med nattåg för sitt nöjes skull. Aldrig kom hans hjärta att svälla av förväntan och outhärlig glädje vid åsynen av ett färdigkopplat, sjudande, ångande tågsätt klockan åtta en kväll i april inne på Östbanestasjonen. Han vet att bortom denna natt, bortom bergen eller bortom gränsen, väntar ett vissnat hopp, sjukdom, nederlag och död."

Ask är på väg hem till begravningsen av en död yngre broder; hans enda egentliga vän som han stötte bort i sin hungriiga iver att fjärra sig från sin familj. Efter denna ödesmättade prolog förns sedan tolv år tillbaka i tiden - till 1936, "våren då Kipling och kung Georg dog".

Vi möter Ask när han är på

flykt från den tränga och klaustrofobiska hemmiljön. Han är en man som intet vet om livet; han är omväxlande dum, övermodig och högst sympatisk.

Sökande efter alternativ

Bokens kärna är Asks över-skuggande längtan efter någonting annat; det vill säga någonting annat än vad han ser hos sina föräldrar i deras glädjelösa äktenskap. Han drivs mot något oklart mål som han inte riktigt klart kan formulera: konst, litteratur, musik, vad det nu är om må vara. Mot dessa ambitioner står föräldrarnas inskränkthet och förebräelser.

På sin resa mot förverkligandet upplever Ask tusen sorger och bedrövelser. Han tar anställning som lärare på en handelsskola i Norge; en vistelse som är nära att ta en ände med förskräckelse då han till en början inte ens behärskar de grundläggande begreppen i de ämnen som han skall undervisa i.

Han möter både kärlek och lust i detta karga landskap, och

försöker bejaka dem båda - dock utan någon större framgång. Det saknas inte humor i skildringen av Asks i många stycken patetiska historia. Mykle gjuter med mästerlig hand den en tragikomiska situationen efter den andra; det finns bitvis också vissa groteska drag i boken som minner om en annan genial skildrare av livets ljus- och skuggsidor, nämligen Henry Miller.

Oförflätliga dumheter

Ask föröder både sitt eget liv och andras, men i någon mening kommer han ut som en hel människa på andra sidan. Genom broderns nu vuxna men stelnade kropp som Ask betraktar i bokens slut ser han både sig själv och de andra för vad de är. Han har begått oförflätliga dumheter mot de som stod honom närmast och de har i sin tur förgått sig mot honom. Emellertid skulle ingenting kunnat sett ut på något annat sätt även om allt fått ske på nytt.

FREDRIK EKMAN